

TÉT ATTASÉI BESZÁMOLÓ 2002

MOSZKVA

JAKAB ANDRÁS

1./ Oroszország tudományos és technológiai életének fő jellemzői, az azokban bekövetkezett fontosabb változások és kiemelkedő események

1. 1. A tudomány- és technológia-politika fő ismérvei

Az oroszországi tudomány- és technológiapolitika jogi alapjait továbbra is az 1996-ban kihirdetett "az oroszországi tudomány fejlesztési doktrínája" című elnöki rendelet és a "**tudományról és az állami műszaki-tudományos politikáról**" szóló törvény képezik. Ez a két dokumentum szabályozza az állam kötelezettségeit és feladatait a tudomány terén, valamint kijelölik az oroszországi tudományos potenciál fejlesztésének fő feladatait. Ugyanakkor a kormány még az előző parlamenti időszakban elkészítette **az innovációs tevékenységgel és az állami innovációs politikával** kapcsolatos új szövetségi törvény tervezetét, de ennek parlamenti jóváhagyása még nem történt meg.

Az elmúlt időszakban az oroszországi tudomány- és technológiapolitika terén több apró, inkább jelzés értékű változás történt. Ide sorolandó az Ipari, Tudományos és Technológiai Minisztérium élén történt személyi változás is, mely szerint 2001 októberében Ilja Klebanov miniszterelnök-helyettest bízták meg a minisztérium vezetésével az eddigi feladatköreinek változatlanul hagyása mellett. Ez azt jelenti, hogy az 1990-es évek végéhez hasonlóan megint egy miniszterelnök-helyettes felügyeli a teljes polgári- és hadiipari komplexumot, beleértve ebbe a polgári és a hadiipari kutatásokat is.

A következő ilyen jellegű változás az, hogy 2001. november 8-án Putyin elnök létrehozta a **Tudományos és High-tech Tanácsot**. A tanács fő feladata, hogy folyamatosan tájékoztassa az államfőt az állami műszaki-tudományos politika végrehajtásának aktuális helyzetéről, a műszaki-tudományos politikának a tudományos intézményekre és a kutatókra gyakorolt hatásáról, illetve, hogy javaslatot tegyen műszaki-tudományos politika prioritási irányainak meghatározására, és az annak végrehajtásával kapcsolatos intézkedések kidolgozására, valamint véleményezze a területet érintő szövetségi törvényeket és jogszabályokat. A tanács feladata továbbá, hogy tájékoztassa az elnököt a tudomány és a technológia fejlődéséről úgy Oroszországban, mint a nagyvilágban, valamint a tudomány és a technológia terén a külföldi és a nemzetközi szervezetekkel közösen megvalósítandó projektek végrehajtásával kapcsolatos együttműködésről. A tanács fogja megvitatni a tudományos dolgozók szociális védelmével kapcsolatos kérdéseket is.

A hadiipari kutatások már említett előtérbe kerülését jelzi az is, hogy 2002 márciusában Putyin elnök vezetésével közös ülést tartott az Orosz Föderáció Biztonsági Tanácsa, az Államtanács elnöksége, valamint az elnök mellett működő Tudományos és Technológiai Tanács. Az ülésen megvitatták "**az Orosz Föderáció tudományos és technológia politikájának 2010-ig terjedő és hosszú távú alapelvei**" című tervezetet. Ilyen magas szintű találkozóra az oroszországi tudomány történetében eddig még nem került sor, és akár jó jelnek is tekinthető, hogy a hatalom ilyen komolyan foglalkozik a

tudomány helyzetével. Ugyanakkor a Biztonsági Tanács tagjainak részvétele azt is jelzi, hogy a tudomány jelenlegi helyzete már-már az ország biztonságát veszélyezteti.

A tervezet szerint az állami T&T politika fő feladata, hogy az ország áttérjen a meghatározott prioritások szerinti innovációs fejlődés útjára. A tervezet kidolgozó szerint 2010-re be kell fejezni egy olyan, az egész műszaki-tudományos struktúrát magába foglaló nemzeti innovációs rendszer kialakítását, amely képes stabilan működni a piacgazdaság feltételeinek megfelelően. A tervezet meghatározza a tudomány és a technológia fejlesztésének prioritási irányait is, melyek a következők: elektronika, információs és telekommunikációs technológiák, űr- és repülőgép technológiák, új anyagok és kémiai technológiák, perspektivikus fegyverzetek, hadi és speciális technika, gyártástechnológiák, szállítási technológiák, valamint ökológia és ésszerű természethasznosítás.

Az oroszországi tudomány jelenlegi helyzetét maga Putyin elnök értékelte, és az alábbiak szerint foglalta össze a problémákat:

- Ma Oroszországban mindenki az innovációs fejlődési utat deklarálja, de valójában semmi sem történt ennek megvalósítása érdekében. A tudomány Oroszországban rosszul alkalmazkodik a piaci követelményekhez és gyakorlatilag csak a költségvetésre számít. Ugyanakkor még nem tudatosodott a társadalomban, hogy a nem hasznosított tudomány inkább súlyos teher, mint előny a költségvetés számára.

- Jelenleg Oroszországban a tudomány állami támogatása nem elég hatékony, és megfelelő koordináció hiányában szétforgácsolódik a különböző tárcák és költségvetési fejezetek között. Ezért meg kell teremteni a tudomány új gazdasági alapjait. Ennek keretében olyan fogalmakat kell előtérbe helyezni, mint a címzett támogatások - és nem az intézményeké, hanem az eredményes irányzatoké. A tudomány állami szektorában az állami megrendelések pontos megfogalmazására van szükség. A költségvetésnek pedig az állami tudományos ágazatot és az alap kutatásokat kell előtérbe helyeznie.

- Lassan halad a tudomány túlméretezett rendszerének, az infrastruktúrának és a szakember gárdának a felmérése. De pont itt található még rejtett tartalékok. Ugyanez érvényes az akadémiai, az egyetemi és az alkalmazott kutatás integrációjára. Ezen ágazatok történelmileg kialakult elkülönülésének megszüntetéséhez új szervezeti formákra van szükség.

- Az oroszországi tudományos eredmények hasznosítása érdekében az államtól minimális anyagi támogatás és az innovációs piac fejlesztési feltételeinek maximális biztosítása követelhető meg. Ehhez elsősorban a szellemi termékek piacának megfelelő szabályozására, a megfelelő innovációs infrastruktúra kialakítására, a tudományos eredmények piaci hasznosításához és a szellemi termékek védelméhez szükséges jogszabályok létrehozására, valamint a mindenki számára elérhető szabadalmi és tudományos menedzsmentre van szükség.

- Végül igen fájdalmas kérdés a létszám. 1991 óta a tudósok száma Oroszországban a felére csökkent. Csak az utóbbi öt évben 800 ezer ember hagyta el a tudományt, elsősorban a fiatal korosztály közül. Ennek eredménye, hogy az oroszországi tudomány

átlagéletkora 56 év. Természetesen itt anyagi ösztönzésre és szociális biztosítékokra van szükség. Ezzel kapcsolatban aláírták a fiatal tudósok állami támogatásával kapcsolatos rendeletet. De nem kevésbé fontos a hazai tudomány üzleti potenciáljának megmutatása, valamint gazdasági és piaci ösztönző rendszer létrehozása a tudósok számára. Meg kell mutatni, hogy a tudomány presztízs, siker és reális haszon.

Ezekre a problémákra kellene megoldást találnia az elfogadott tervezetnek, melyet az Ipari- Tudományos és Technológiai Minisztérium, valamint az Oroszországi Tudományos Akadémia szakértői készítettek, de a végső finomításokat a Biztonsági Tanács végezte. Ugyanakkor független szakértők véleménye szerint a tervezet, a Biztonsági Tanács beavatkozása miatt egy kissé “dilettánsra” sikeredett, és emiatt könnyen a hasonló előző koncepciók és törvények sorsára juthat, melyek nem változtattak jelentősen a tudomány helyzetén. Nem az a probléma, hogy az ország vezetése nem veszi észre a tudomány kritikus helyzetét, hanem az, hogy jelentős eltérés tapasztalható a dokumentumokban foglaltak és a gyakorlat között. Ennek fő oka pedig az anyagiak hiánya. Ez az új tervezet is csak 2010-re prognosztizálja azt, hogy a K+F-re fordított állami kiadások elérik a mindenkori költségvetés 4%-át, pedig ezt már 1996 óta meg kellene kapnia a tudománynak.

A Tét politika kapcsán említendő meg, hogy hosszas vita után az orosz kormány elfogadta az “Elektronikus Oroszország” című szövetségi célprogramot. A célprogram 2010-ig történő megvalósítása esetén jelentősen kiszélesednek az oroszországi lakosság és a kormányzati szervek informatikai ellátottságának lehetőségei. A célprogram keretein belül meg kívánják teremteni az “össztársadalmi” internet hozzáférés lehetőségét, illetve az ehhez szükséges informatikai szakemberek és az “átlag” felhasználók képzésének kiszélesítését.

A három részre osztott célprogram első ütemében kerül sor többek között a program megvalósításához szükséges jogszabályok kidolgozására. Így már elfogadták az elektronikus aláírásról szóló törvényt. Sor kerül továbbá az “elektronikus kormányzat” egyes elemeinek kidolgozására és a “össztársadalmi” internet hozzáférés alapjainak megteremtésére. Ez utóbbi keretében - a távközlési minisztérium tervei szerint - az összes oroszországi postahivatalt nyilvános internet állomással szerelik fel.

A 2004-ig terjedő második ütemben kerül sor az információs technológiáknak a kormányzati szerveknél történő széleskörű bevezetésére, illetve az egységes kormányzati-önkormányzati információs és telekommunikációs hálózat létrehozására. A harmadik ütemben kerül sor az információs technológiák széles körű társadalmi elterjesztéséhez és az elektronikus kereskedelem kiterjesztéséhez szükséges feltételek kialakítására.

A célprogram előirányzatai szerint 2010-ig mintegy 77 milliárd rubelt (600 milliárd forintot) kívánnak az előírt feladatok megvalósítására fordítani, de ebből csak 40 milliárdot fedeznek a központi költségvetésből, a többit más, például önkormányzati forrásokból kívánják előteremteni. Ugyanakkor a program kidolgozását végző szakemberek már most nehezményezik, hogy a célprogram bevezető intézkedéseire az általuk javasolt 3 milliárd rubel helyett a kormány csak 600 ezer rubelt irányzott elő, ami szerintük több mint a semmi, de nem elegendő nagyobb volumenű munkák beindításához.

1. 2. A K+F intézményrendszer fő elemei

A K+F intézményrendszer terén történt változások egy részéről - így az Ipari, Tudományos és Technológiai Minisztérium élén történt személyi változásról, illetve a Tudományos és High-tech Tanács létrehozásáról már volt szó.

Jelenleg a személyesen Putyin elnök által vezetett Tudományos és High-tech Tanács a legfelsőbb testület az ágazat irányítása terén. A tanács legalább félévenként egyszer fog ülésezni, bár ez nem jelenti azt, hogy az üléseken mindig részt fog venni az államfő is. A tanács alelnökévé Jurij Oszipov akadémikust, az Orosz Tudományos Akadémia elnökét nevezték ki. A 24 tagú tanács tagjai között az oroszországi tudományos élet legismertebb képviselői - köztük a Nobel-díjas Zsosz Aljorov, Jevgenyij Primakov volt miniszterelnök, valamint az OTA több alelnöke, a Kurcsátov Intézet igazgatója és a Lomonoszov Egyetem rektora kaptak helyet.

Fenti változások nem érintették az Orosz Föderáció Ipari, Technológiai és Tudományos Minisztériumának /MINPROMNAUKI/ meghatározó szerepét az ágazat irányításában, sőt a miniszterváltást sem követte nagyobb belső átszervezés. Így a minisztériumon belül a tudományos ágazat irányításáért továbbra is a volt tudományos és technológiai miniszter, Mihail Kirpicsnyikov felel, első miniszterhelyettesi rangban, illetve ő felügyeli a minisztérium nemzetközi kapcsolatait is.

Nem változott a minisztérium alapvető feladatköre sem Ennek megfelelően a Minisztérium felelős "a szociális-gazdasági növekedést, illetve az Orosz Föderáció stabil fejlődését biztosító állami ipar-, műszaki-tudományos- és innovációs politika kidolgozásáért, valamint megvalósításáért, továbbá ezen politika hatékony szabályozási eszközeinek és módszereinek meghatározásáért".

Ennek érdekében az alábbi konkrét feladatok megvalósítása hárul a minisztériumra a tudomány és a technológia terén:

- az egységes állami műszaki tudományos és innovációs politika kialakítása és megvalósításának biztosítása, a tudomány fejlesztését célzó állami támogatással kapcsolatos intézkedések megvalósítása, az állami irányítás és felügyelet biztosítása a tudomány és a technológia terén, a tudomány és a technológia fejlesztése prioritási irányainak, illetve a szövetségi szintű kritikus technológiák listájának meghatározása;
- az egységes állami műszaki tudományos és innovációs politika megvalósítása - az érintett szervezetekkel együtt - a hadiipar reformja és fejlesztése terén;
- javaslattétel a tudományos intézmények számára adható "Szövetségi Tudományos és High-tech Központ", "Állami Tudományos Központ", illetve Szövetségi Tudományos-termelő Központ" címek adományozására, valamint az ezen központok állami támogatásával kapcsolatos intézkedésekre;
- az investíciós politika megvalósítása az ipari és tudomány terén, részvétel az ezzel kapcsolatos jogalkotói tevékenységben, továbbá az állami költségvetési támogatások elosztása, folyósítása az ipari és tudományos ágazatnak a minisztérium hatáskörébe tartozó meglévő, illetve épülő létesítményei számára;

- szövetségi célprogramok - beleértve az állami műszaki tudományos programokat és az OF részvételével megvalósuló államközi célprogramokat is - kidolgozása és megvalósítása a minisztérium hatáskörébe tartozó ipari és tudományos ágazatokban;
- a műszaki tudományos együttműködéssel kapcsolatos nemzetközi megállapodások előkészítése, illetve javaslattevés az ilyen megállapodások megkötésével és megvalósításával kapcsolatban;
- részvétel az ipari és tudományos ágazatba irányuló külföldi befektetések megvalósításához szükséges feltételek kialakításában;
- állami támogatás biztosítása az alapkutatások, illetve az alkalmazott kutatások állami jelentőségű prioritási irányai számára, programok kidolgozása és megvalósítása a tárcaközi jellegű alapkutatások, valamint feltárások terén, továbbá más szövetségi szintű szervezetek - beleértve az Orosz Tudományos Akadémiát és az ágazati akadémiákat is - tevékenységének koordinálása ezen a téren;
- tárcaközi információ-technológiai programok kidolgozása és megvalósítása, intézkedések foganatosítása a műszaki tudományos információs hálózat fejlesztése érdekében;
- részvétel a szellemi tulajdont képező termékek és a műszaki tudományos tevékenység más eredményeinek létrehozását, illetve hasznosítását célzó állami politika kidolgozásában és megvalósításában, továbbá a technológia transzferben, valamint a nemzetközi szabványok és tanúsítványok elterjesztésében.

Az ágazati kutatások felügyelete a megfelelő ágazati minisztériumokhoz és kormányzati ügynökségekhez (pl: Atomenergetikai Minisztérium, Repülési és Űrkutatási Ügynökség stb.) tartozik. Ezen felül bekapcsolódik még a K+F ágazattal kapcsolatos törvény-előkészítő munkába a kormányapparat (Ministerelnöki Hivatal) Tudományos, High-tech, Oktatási és Kulturális Főosztálya, akik a törvények - beleértve az éves költségvetést is - végső, tárcaközi egyeztetését és parlamenti előterjesztését végzik. Itt kell még megemlíteni az Állami Duma Oktatási és Tudományos Bizottságát, illetve a Szövetségi Tanács Tudományos, Kulturális, Oktatási, Egészségügyi és Ökológiai Bizottságát is

Ma Oroszországban mintegy **4000 kutatás-fejlesztéssel foglalkozó szervezet** működik, (2000-es adat szerint 4099), melyek száma 1998 óta enyhén növekszik. Az intézmények több mint fele (2278) a vállalkozói szférában működik, 1247 az állami, illetve 526 a felsőoktatási K+F szervezetek száma.

Az elmúlt évben az **akadémiai kutatóintézetek** száma is növekedett, az elmúlt időszakban bekövetkezett kisebb visszaesés után számuk újra meghaladja az 1998 előtti 800-at. (Tudományos Akadémia: 454, Mezőgazdasági Akadémia 291, Orvosi Akadémia 62). Mint ismeretes Oroszországban az Orosz Tudományos Akadémián (OTA) kívül még négy államilag elismert tudományos akadémia - mezőgazdasági, orvosi, pedagógiai és építészeti - működik, de csak a fent felsorolt három akadémia rendelkezik saját kutatóhálózattal.

Az elmúlt időszakban jelentős változások történtek az Oroszországi Tudományos Akadémia szervezeti felépítésében. 2001 novemberében az akadémia tisztújító közgyűlést tartott, ahol újra, immáron harmadszor Jurij Oszipovot választották meg az akadémia

elnökévé. Ezzel egyidejűleg 11-ről 8-ra csökkent az elnök helyetteseinek száma és megszűnt, helyesebben megváltozott az akadémia tudományos főtitkári posztja: ezentúl nem az akadémiának, hanem az akadémia elnökségének lesz tudományos főtitkára. Erre a posztra egyébként Valerij Kosztyuk akadémikus, volt tudományos és technológiai miniszterhelyettest nevezték ki.

Ezt követően május közepén került sor az akadémia soron következő közgyűlésére, melyen elfogadták az akadémia új tagozati struktúráját. A továbbiakban az akadémiának az alábbi kilenc tudományos tagozata lesz:

- Matematikai tudományok tagozata,
- Fizikai tudományok tagozata,
- Energetika, gépgyártás, mechanika és irányítási folyamatok tagozata,
- Információs technológiák és számítástechnikai rendszerek tagozata,
- Kémia és anyagtudományok tagozata,
- Biológiai tudományok tagozata,
- Földtudományok tagozata,
- Társadalomtudományok tagozata,
- Történelmi és nyelvtudományok tagozata.

Az intézményrendszeren belül továbbra is jelentős szerepet szánnak az úgynevezett **Állami Tudományos Központoknak** (GNC). Ezt a kiemelt figyelmet és támogatást biztosító címet a legjobb, gyakran világszínvonalú eredményeket felmutató kutatóintézetek kapják meg, melyek általában alkalmazott kutatással foglalkoznak, és a legtöbbjük régebben csak katonai vagy kettőshasznosítású kutatást végzett. A tudomány- és innováció-politikai kormánybizottság folyamatosan ellenőrzi, hogy a központok megfelelnek-e az előírt feltételeknek, és évről évre felülvizsgálják a cím adományozását. Jelenleg - a tavalyi évhez hasonlóan - **58 intézmény** rendelkezik ezzel a címmel, de a foglalkoztatott kutatószemélyzet száma 73 ezer főre csökkent. A GNC-k 2000-ben 940 millió rubel költségvetési támogatásban részesültek.

A "nagy" kutatóintézetek mellett az állami Tét politika komoly szerepet szán a **K+F tevékenységet végző kisvállalkozásoknak**, főleg az alkalmazott kutatások terén. Igaz, mind a vállalkozások, mind az ott a foglalkoztatottak száma továbbra is csökken, ugyanakkor a forgalmuk a múlt évben megkétszereződött. 2000 végi adatok szerint Oroszországban **30,9 ezer** kisvállalkozás tevékenykedik a tudomány és tudományos szolgáltatások terén **110 ezer alkalmazottal**. Csökkent a részben, vagy teljesen külföldi tulajdonban lévő K+F tevékenységet végző vállalkozások száma is (278), azonban az alkalmazottak száma (10900) és az éves forgalmuk (5,1 milliárd rubelt) szintén jelentősen növekedett.

Az állami innovációs politikában jelentős szerepet szánnak az innovációval foglalkozó kisvállalkozások tevékenységét elősegítő új szervezeti formáknak. Így az országban már 70 technológiai park működik és a 1998-ban elfogadott "az innovációs tevékenység aktivizálása a műszaki tudományos ágazatban" című tárcaközi program keretében megkezdődött az úgynevezett **innovációs-technológiai központok** (ITC) kialakítása. Eddig 37 ilyen központot hoztak létre, melyek közül 17 létrehozása főleg regionális forrásokból történt.

A következő lépés az ITC-k ipari termelésének növelése, azaz a nagyszériás gyártásra alkalmas **innovációs-ipari központok (IPK)** létrehozása, melyekből eddig három kezdte meg működését Szentpéterváron, Moszkvában és a Moszkva közelében lévő, az oroszországi “Szilíciumvölgynek” is nevezett Zelenográdban.

Vannak azonban olyan stratégiai területek is - pl. repülőgépgyártás, hajógyártás, energetika stb.- ahol nem lehet a kisvállalkozási formákra számítani. Ezekben a területeken kívánják létrehozni az úgynevezett **szövetségi tudományos és high-tech központokat (FCNVT)**, a vezető kutató-fejlesztő szervezetek, felsőoktatási intézmények és iparvállalatok erőforrásainak összevonásával. Ez ideig három ilyen központ létrehozására került sor a katasztrófa-elhárítás, a kémia, illetve a repülőgépgyártáshoz használatos anyagok terén.

A központi, szövetségi TÉT intézményrendszer mellett jelentős a különböző regionális szervek szerepe is az ágazat irányításában, illetve finanszírozásában. Ennek legjobb példája Moszkva városa, ahol az elmúlt évben saját, a városi vezetés mellett működő Műszaki-tudományos Bizottságot hoztak létre, melynek fő feladata a város “optimális” műszaki-tudományos politikájának kialakítása. Ebben segítséget nyújtanak a városi vezetésnek az Oroszországi Tudományos Akadémia és a fővárosi felsőoktatási intézmények szakemberei is. Így a bizottságban helyet kapott az Oroszországi Tudományos Akadémia alelnöke és több moszkvai felsőoktatási intézmény rektora is. Részt vesz a munkában az ún. Moszkvai Tudományos és Technológiai Bizottság RT is, ami kissé megtévesztő neve ellenére valójában a moszkvai városi vezetés innovációs vállalkozása. A bizottság alapvető céljai a tudományos intézmények tevékenységének koordinálása, a műszaki tudományos fejlesztési eredmények hasznosítása hatékonyságának növelése, ezen belül közreműködés a moszkvai tudományos intézmények fejlesztési eredményeinek gyakorlati megvalósításában, illetve a moszkvai tudomány és a tudósok szakmai, valamint szociális támogatása.

1.3. A K+F finanszírozási rendszere Oroszországban

Az elmúlt évben az oroszországi tudomány finanszírozási helyzetének megítélése igen komoly vitákat okozott a pénzügyi és a tudományos szakemberek között. Ez odáig fajult, hogy a tudományos társadalom már a pénzügyminiszter leváltását követelte, akit egyenesen azzal vádoltak, hogy tönkre akarja tenni az oroszországi tudományt. A vitára az adott okot, hogy bár a 2002. évi költségvetés elkészítésénél a pénzügyi szakemberek a költségvetési kiadások 63%-os növekedésével számoltak, azonban ezen belül a tudományra fordítandó összegek csak 33%-kal növekedtek. Ez a felemás növekedés azt eredményezte, hogy a K+F kiadások részesedése a teljes költségvetési kiadásokból a 2001. évi 1,84 %-ról 1,5%-ra csökkent, ami ellentmond az 1996-ban elfogadott tudományos és tudomány-politikai törvénynek, mely szerint a mindenkorai költségvetési kiadások 4%-át kellene a tudomány finanszírozására fordítani. Sajnos ez az előírás még egyszer sem teljesült, sőt a helyzet egyre rosszabbodik, mivel ez a mutató az elmúlt években az alábbiak szerint alakult: 1997. - 2,8%, 1998. - 2,23%, 1999. - 2,02%, 2000. - 1,85%, 2001. - 1,84%.

A tiltakozás ellenére az orosz parlament kisebb változtatásokkal elfogadta a kormány költségvetési javaslatát, amelynek “Alapkutatás és a műszaki tudományos fejlődés támogatása” című fejezetében - ami gyakorlatilag a teljes polgári célú kutatás-fejlesztési előirányzatokat tartalmazza - az alábbi összegeket határozták meg (1 rubel kb. 8 Ft):

	2002. évi tervezet md rubel	2001. évi előirányzat md rubel	2002/2001 %
“Alapkutatás és a műszaki tudományos fejlődés támogatása” című fejezet	28,1	22,1	127
“Alapkutatások” című alfejezet	15,1	10,3	147
ezen belül: Orosz Tudományos Akadémia támogatása	10,16	7,13	142
“A műszaki tudományos fejlődés támogatása” című alfejezet	13,0	11,8	114
ezen belül: szövetségi célprogramok	1,8	1,7	105,8
Állami tudományos központok	0,99	0,94	105,8

Az 2001. évi előirányzatokhoz képest nominál értékben emelkedő költségvetési számok valójában az oroszországi tudomány költségvetési támogatásának csökkenéséről tanúskodnak. Figyelembe véve az inflációt és azt a tényt, hogy az adójogszabályok változása következtében a tudományos ágazat több, eddigi kedvezményét is elveszíti - a tudóstársadalom véleménye szerint - a fejezetben előirányzott 28,1 milliárd rubel helyett legalább 35,9 milliárd lenne szükséges ahhoz, hogy reálértékben ne csökkenjen a tudomány állami finanszírozása, azaz, hogy legalább a múlt évi helyzetet fenn lehessen tartani.

A tervezet készítői viszont azzal érveltek, hogy a teljes költségvetési kiadások 30%-kal történő növekedése mellett több mint 40 %-kal növelték az akadémia finanszírozását, és a költségvetés összeállításakor figyelembe vették a költségvetési tudományos intézetekben jövő évre előirányzott 89%-os béremelést valamint a kommunális költségek várható 60-100%-os növekedését, teljesítették Putyin elnök ez év tavaszi utasítását, mely szerint a tudomány finanszírozása prioritást kell, hogy élvezzen.

Ezzel azonban egyáltalán nem tud egyetérteni a tudóstársadalom, ugyanis az alapkutatás és ezen belül az akadémia finanszírozásának viszonylagos növelésére szükséges pénzt a költségvetési fejezeten belüli példátlan átcsoportosítással teremtették elő, azaz reálértékben nagymértékben csökkentették a műszaki tudományos fejlődés támogatását célzó alfejezet előirányzatait, ezen belül a szövetségi célprogramok, valamint az állami tudományos központok finanszírozását.

A költségvetési támogatások mintegy háromnegyede az Ipari, Tudományos és Technológiaügyi, illetve az ágazati minisztériumokon keresztül jut el a kutatókhoz. A mindenkori K+F költségvetés 8,5%-a jut a célorientált költségvetési alapoknak. Ebből 6%-ot kap az Oroszországi Alapkutatási Alap (RFFI), 1% jut az Oroszországi Humán

Tudományos Alapnak (RGNF), míg a műszaki tudományos szférában működő Kisvállalkozásokat Támogató Alap 1,5%-ból gazdálkodhat.

A K+F költségvetésen kívüli forrásokból történő finanszírozása nagyrészt a különböző regionális és ágazati alapokon, illetve az Oroszországi Technológiai Fejlesztési Alapon keresztül történik. Az ide vonatkozó kormányrendeletnek megfelelően a végrehajtó hatalom szövetségi szervei (ágazati minisztériumok, önkormányzatok, stb.), illetve a magánvállalkozások az Ipari, Tudományos és Technológiai Minisztériummal egyeztetve alapítványokat hozhatnak létre a K+F tevékenység támogatására. A gazdálkodó szervezetek a befizetett összeggel megemmelhetik termékeik, szolgáltatásaik önköltségét, annak maximum 1,5 %-áig, ugyanakkor az alapítványokba befolyt összegek 25 %-át az alapítványok kötelesek az Ipari, Tudományos és Technológiai Minisztérium által létrehozott **Oroszországi Technológiai Fejlesztési Alapba (RFTR)** befizetni, ahonnan a nagyobb, tárcaközi projektek finanszírozása történik. Az RFTR-be 2000-ben mintegy **330 millió** rubel folyt be, ennek megfelelően a többi alapítvány ennek háromszorosával gazdálkodhatott.

Mint az már korábban szerepelt, az egész tudományos ágazat helyzetéhez képest kedvezőbben alakult az Orosz Tudományos Akadémia állami támogatása. Mint az az akadémia 2002. évi költségvetéséből kitűnik, az idén az akadémia és regionális tagozatai az állami költségvetésből 11,85 milliárd rubel támogatásra számíthatnak, ami 48%-kal több mint a tavalyi esztendőben.

Ennek a növekedésnek a nagy része “célzott” támogatás, amely az elmúlt évben elfogadott jogszabályváltozások költségvonzatainak fedezésére szolgál. Így többek között a módosított egységes állami bértáblázatnak megfelelően ebben az évben jelentősen növekednek az akadémia alkalmazottainak fizetendő bérek, illetve az ÁFA törvény módosítása miatt - mely megszüntette a tudományos berendezések ÁFA mentességét - jelentősen növelni kellett az új berendezések beszerzésére előirányzott összegeket. Mivel a fent felsorolt okok nagyrészt felemésztik az állami támogatás növekményét, így a költségvetés többi fejezetében az előirányzatok megmaradnak a tavalyi szinten, és ez azt jelenti, hogy ezeken a területeken a finanszírozás reálértéke az inflációnak megfelelően 15-18%-kal csökken.

A közvetlenül a tudományos kutatásra szánt 5,25 milliárd rubelből 3,9 milliárdot szánunk a tudományos intézmények alapfinanszírozására. A tavalyihoz képest valamelyest növekszik az Akadémia elnökségének költségvetése, ami főleg a fiatal tudósok támogatására irányuló program kiszélesítésének következménye. Az akadémiai költségvetés a tudományos irodalom beszerzésére fordítandó összegek kétszeres növelését irányozza elő, és jelentősen növelni kívánja az összakadémiai rendezvények finanszírozását. Több mint 4 millió rubelt szánunk nemzetközi és összoroszországi konferenciák és szimpóziumok támogatására.

Fentieknek megfelelően az OTA intézményeinek 2002. évi költségvetési előirányzata az alábbiak szerint alakult: (millió rubel)

	2001	2002
1. Intézmények alapfinanszírozása	3311,9	3910,6
ebből - beralap	2649,2	3145,0
- kommunális szolgáltatások	371,0	512,9
- ösztöndíjak	28,0	31,3
2. Célleírányzatok programja	615,0	703,5
3. OTA elnökségének alapkutatási programjai	315,0	409,8
4. Intézmények infrastruktúra ellátottságának javítása	221,0	231,1
ebből - épület felújítás	117,0	151,1
- berendezés vásárlás	104,0	80,0
Összesen	4463,0	5255,1

1.4. Jelentősebb események a Tét területen

A beszámolási időszak egyik legkiemelkedőbb oroszországi Tét eseménye egyben nemzetközi vonatkozással is bír. 2001. október 13-18. között rendezték meg a lengyel tudomány napjait Oroszországban. A nagyszabású rendezvénysorozatra egyszerre három helyszínen, Moszkvában, Szentpéterváron és Novoszibirszkben került sor. A rendezvények alkalmából több mint 130 lengyel tudós és tudománypolitikai szakember érkezett Oroszországba, az oroszországi résztvevők száma több ezerre becsülhető. A rendezvénysorozat hivatalos megnyitójaként az orosz és a lengyel tudományos akadémiák elnöksége közös gyűlést tartott. Ezen a gyűlésen személyesen Aleksander Kwasniewski és Vlagyimir Putyin államfők üdvözölték a résztvevőket, ami jól példázza az egész rendezvénysorozat magas színvonalát és fontosságát.

A hat napos rendezvénysorozat alkalmából hat témakörben: a társadalomtudományok, a biológia, a mérnöki tudományok, az orvostudományok és az agrártudományok, valamint a matematika, a fizika és a kémia terén rendeztek közös, tudományos szimpóziumokat, konferenciákat és kiállításokat a három városban. A rendezvényeken a két ország tudósai lehetőséget kaptak többek között a gazdaság, az űrkutatás, a fizika, és a klónozás, valamint a tudomány más aktuális kérdéseinek megvitatására, illetve az ezeken a területeken elért eredményeik kölcsönös bemutatására. A rendezvénysorozat ideje alatt aláírásra került a két akadémia közötti új együttműködési megállapodás, illetve sor került a két ország tudósainak kölcsönös kitüntetésére is.

2./ Oroszország tudományos és technológiai kapcsolataiban bekövetkezett főbb változások, események

2.1. Oroszország kétoldalú tudományos és technológiai kapcsolatai

Oroszországnak jelenleg több mint 50 országgal van hivatalos kétoldalú TÉT kapcsolata, ezeket több mint 50 kormányközi és több mint 40 tárcaközi megállapodás szabályozza.

A nemzetközi műszaki tudományos együttműködés állami politikájának már említett koncepciója szerint Oroszország számára a kétoldalú kapcsolatok terén az egyik fő prioritás a **Független Államok Közössége** tagországaival történő együttműködés erősítése. Ennek során külön figyelmet fordítanak a volt Szovjetunió idején kialakult kooperációs kapcsolatoknak a mai realitásokat figyelembe vevő újjáélesztésére, a tudományos iskolák megőrzésére és fejlesztésére, valamint az egyedi tudományos létesítmények közös hasznosítására. A végső cél a “közös tudományos és technológiai térség” megteremtése. A műszaki tudományos integrációs kapcsolatok további fejlesztését első lépésként a közös akciók koordinálása révén, azt követően pedig az érdekelt országok egyeztetett műszaki tudományos politikája keretében kívánják elérni.

A másik fő prioritási irány az **iparilag fejlett és az újonnan iparosodó államokkal** történő együttműködés, melynek keretében elsősorban az oroszországi alap kutatási potenciál hasznosítása a cél. Az alkalmazott kutatások terén a fő cél a tudomány és a technológia prioritási irányainak megfelelő együttműködési kapcsolatok kialakítása a világ, ezen belül főként Nyugat-Európa, az Egyesült Államok, Japán, Kína, a Koreai Köztársaság és az újonnan iparosodó országok nemzetközi és nemzeti tudományos központjaival.

Az iparilag fejlett EU és OECD tagországokkal folytatandó együttműködés terén Oroszországban diverzifikálni kívánják a hazai TÉT finanszírozási forrásait, és minél több külföldi befektetést kívánnak bevonni a hazai tudomány infrastrukturális feltételeinek és az oroszországi gazdaság “tudományigényének” fejlesztése érdekében.

Ezen a téren az Egyesült Államokkal folytatott együttműködés a legjelentősebb. Így például az elmúlt időszakban a Minpromnauki és a Russian Technology Initiative (RTI) nevű amerikai korporáció - több más oroszországi intézmény bevonásával - közös pályázatot hirdettek innovációs projektek számára “Tudomány-technológia-gyártás-piac” címmel. A pályázat célja a különböző tudományos-kutatási, kísérleti-fejlesztési és technológiai projektek megvalósítása mellett az eredményeknek az iparban és a gazdaság más ágazataiban történő hasznosításának, valamint a tudomány-igényes termékek piacra jutásának elősegítése. A pályázat megvalósítására a szervezők összesen 255 millió rubelt (több mint 2 milliárd forintot) irányoztak elő, amelyből 90 milliót az RTI, 60 milliót a Minpromnauki, 50 milliót az RFTI 25 milliót pedig a kisvállalkozási alap biztosít. A teljes összegből 160 millió rubelt a “Partnerség” alprogram céljaira fordítanak, ahol a beadott innovációs pályázatok megvalósításában amerikai partnereknek is részt kell venniük.

Ugyancsak amerikai segítséggel folyik az “Alapkutatás és felsőoktatás” című közös orosz-amerikai program, melyet az OF Oktatási Minisztériuma és az volt Szovjetunió független államaiban folyó polgári kutatást és fejlesztést támogató amerikai Alapítvány (CDRF) hozott létre az oroszországi állami egyetemeken folyó természettudományos alap kutatás támogatása érdekében. A pályázat célja olyan, jól felszerelt tudományos oktató központok létrehozása az egyetemeken, ahol lehetőség van a korszerű tanulmányi munkát és kutatási tevékenységet egybefoglaló, illetve továbbfejlesztő új programok és módszerek kidolgozására, a korszerű tudományos kutatási és tanulmányi munkát lehetővé tévő infrastruktúra kialakítására, illetve a más szervezetekkel, beleértve az akadémiai intézeteket, külföldi egyetemeket és iparvállalatokat is - történő oktatási és tudományos kapcsolatok továbbfejlesztésére, továbbá az ígéretes fiatal tanulók és kutatók pályázati úton történő kiegészítő támogatására. A 2001 márciusában meghirdetett pályázatra 52 projektjavaslatot küldtek be az egyetemek, melyek közül négy egyetem - a Vorosnyezsi, a Moszkvai Műszaki Fizikai, a Permi, valamint a Szentpétervári - pályázatot fogadták el. A pályázat győztese három év alatt mintegy egymillió dollárt kapnak az általuk javasolt központ létrehozására és fenntartására. Ennek az összegnek a felét adja a CDRF, negyedét az Oktatási Minisztérium, a fennmaradó részt pedig regionális vagy helyi forrásokból biztosítják. Az ily módon kialakítandó központok számát 12-re kívánják növelni, ezért már megjelent a 2002. évi pályázati felhívás is.

Az amerikai kapcsolatok mellett az elmúlt időszakban a brit és a francia együttműködés terén voltak említésre méltó események. Így például január utolsó napjaiban írták alá Moszkvában az Oroszországi Alapkutatási Alap (RFFI), a műszaki tudományos kisvállalkozások fejlesztését támogató alap (FSzR NTSz) és a British Council együttműködési megállapodását, melynek fő célja, hogy kidolgozzanak egy olyan mechanizmust, mely megkönnyíti az oroszországi alap kutatási eredmények piaci hasznosítását, azaz lehetőséget ad új innovációs projektek létrehozására.

E mellett a British Council át kívánja szervezni oroszországi tudományos részlegének munkáját az ún “science communication” irányába. Ez idáig a tudományos részleg erőfeszítéseit három fő területre koncentráltta: az oroszországi intézetekkel és vállalatokkal megvalósítandó nagyobb közös projektek létrehozása a high-tech terén, az oroszországi tudomány reformjának támogatása, valamint közös tudományos konferenciák szervezése Oroszországban és annak határain kívül. Ez a feladatkör a jövőben egy további, költségvetési szempontból nem túl nagy kezdeményezéssel egészül ki, mely a tudósok és a társadalom közti párbeszédet kívánja elősegíteni. Erről személyesen Lloyd Anderson, a British Council tudományos igazgatója adott tájékoztatást legutóbbi moszkvai látogatása alkalmából.

Március közepén Moszkvában folytatott tárgyalásokat Genevieve Berger, a francia Tudományos Kutatások Nemzeti Központjának (CNRS) vezérigazgatója is. A CNRS a hatvanas évek elején vette fel a kapcsolatot az oroszországi tudósokkal, elsősorban az űrkutatás terén folytatandó együttműködés fejlesztése érdekében. A kilencvenes évek eleje óta a CNRS jelentősen aktivizálta oroszországi tevékenységét és az évtized végére a jelentősebb közös projektek száma már elérte a negyvenet. Jelenleg mintegy 350 franciaországi laboratórium vesz részt ezen közös projektek megvalósításában, ami által a CNRS az orosz tudományos társadalom egyik legjelentősebb külföldi partnerévé vált. Az orosz-francia tudományos kapcsolatok magját továbbra is a fizika és a matematika

képezik. A CNRS fő oroszországi partnerei az Orosz Tudományos Akadémia - melynek mintegy 50 intézménye vesz részt az együttműködésben - a Moszkvai Állami Lomonoszov Egyetem, a Dubnai Egyesült Nukleáris Kutató Intézet és a Kurcsatov Intézet.

A látogatás során írták alá a CNRS és az Oroszországi Tudományos Akadémia közötti új megállapodást, amely szerint 2002-ben a francia kutatók az oroszországi tudósokkal együtt létre kívánják hozni egy kutatóhálózatot a környezet és a klíma monitoringjára, illetve aktivizálni kívánják az együttműködést az élettudományok és a világűr kutatása terén.

Az újonnan iparosodó országok közül külön kiemelendő az Indiával és a Kínai Népköztársasággal folytatott műszaki tudományos együttműködés, melynek fő területei a következők: fizika, anyagtudományok, lézertechnika, számítástechnika, biotechnológia, oceanológia, stb. Az innovációs együttműködés terén, melynek fő célja az oroszországi technológiák értékesítése - figyelembe véve a fizetőképes keresletet - Kína és a délkelet-ázsiai régió újonnan iparosodó országai mellett kiemelten kezelik **Iránt** is, ami miatt Oroszország már sok kritikát kapott, mivel nyugati szakértők attól tartanak, hogy az együttműködés során Irán olyan technológiákhoz is juthat, amelyek elősegítik a katonai célú atom-, illetve rakétatechnikai fejlesztéseket is.

Az átmeneti gazdaságú, azaz a **közép- és kelet-európai országok** tekintetében főként a tradicionális kapcsolatok terén felgyülemlett tapasztalatokat kívánják hasznosítani a közös K+F tevékenység fejlesztése, illetve ezen országoknak és Oroszországnak az európai programokban történő közös részvétele érdekében.

2.2. Oroszország multilaterális tudományos és technológiai kapcsolatai

Oroszország multilaterális tudományos és technológiai kapcsolatait három fő csoportra lehet osztani

- Az ENSZ szervei és intézményei (Tudományos és Technikai Fejlesztési Bizottság, UNEP, UNIDO, UNESCO), illetve a különböző ENSZ konvenciók és programok (klímaváltozás, biológiai biztonság stb.) keretében folytatandó tudományos együttműködés.
- Nemzetközi kormányközi szervezetek, regionális gazdasági szervezetek és más fórumok keretében folyó Tét együttműködés (EU, INCO-Copernicus, INTAS, TACIS, NATO, OECD, G-8, ASEAN stb.).
- Kimondottan Tét jellegű kormányzati és polgári szervezetek, valamint multilaterális programok keretében folyó együttműködés (EUREKA, CERN, Dubna, stb.).

A nemzetközi műszaki tudományos együttműködés állami politikája koncepciójának megfelelően a multilaterális együttműködés terén Oroszország abban érdekelt, hogy a G-8 és az OECD tagországokkal közösen kidolgozzák a tudomány, a technológia és az innováció terén végbemenő globális integrációs folyamatok szabályozásának stratégiáját. Ugyanakkor élenkénti kívánják az **Európai Unióval** történő együttműködést, melynek során különös hangsúlyt helyeznek a különböző európai K+F programokban, ezen belül is az **ötödik keretprogram**, az INTAS és a TACIS terén folytatandó K+F együttműködésre.

Az innovációs együttműködés terén fejleszteni kívánják az oroszországi innovációs szervezetek együttműködését a hasonló európai szervezetekkel, így az információs “relay center”-ekkel is.

Az Orosz Föderáció és az Európai Unió közötti tudományos és technológiai együttműködési megállapodás lehetőséget teremt a tudomány és a korszerű technológiák különböző területein folytatandó együttműködésre. Így ennek keretében folytatódik az együttműködés az oroszországi és az európai műholdas navigációs rendszerek - a GLONASS és a Galileo - között, továbbá az űrkutatás, a Föld ózonrétegének védelme, az információs hálózatok, illetve az atomfizika és az atomenergetika terén. Ezen kívül a megállapodás kiegészítő finanszírozási lehetőségeket teremt az oroszországi tudományos intézmények számára.

Az elmúlt évben tovább normalizálódtak Oroszország tudományos kapcsolatai a NATO-val, melyek az ismert jugoszláviai események miatt gyakorlatilag teljesen szüneteltek. Ennek kézzelfogható jeleként 2001 júniusában, Moszkvában tartotta harmadik ülését a NATO-Oroszország tudományos és technológiai együttműködési vegyes bizottság (JSTC). Az ülészakon született döntés a JSTC által ez év tavaszán meghirdetett pályázatra beérkezett közös tudományos projektek támogatásáról. A testület a benyújtott 18 pályázat közül 11-et fogadott el, (4-4 a katasztrófa-megelőzés, illetve a növényi biotechnológia, 3 a plazmafizika területén benyújtott pályázat).

Az ülésen az orosz fél tájékoztatta partnereit, hogy Oroszországban hasonlóan az EU együttműködés erősítése érdekében létrehozott 3 információs központhoz, létrehoztak egy, a NATO-Oroszország TÉT együttműködéssel foglalkozó tájékoztató központot is. A további együttműködés kiszélesítése érdekében pedig az orosz fél javasolta egy-egy, a közös innovációs tevékenység beindításával, valamint a kockázati tőke finanszírozással kapcsolatos szeminárium megtartását, amit a NATO szakértők is támogattak.

A NATO együttműködés kézzelfogható eredményeként ez év januárjában a NATO tudományos bizottságának közreműködésével nemzetközi szemináriumot szerveztek a moszkvai székhelyű Nemzetközi Műszaki Tudományos Információs Központban “Az állam szerepe az innováció- és technológia-orientált kis- és középvállalkozások támogatásában” címmel. A háromnapos rendezvényen 19 ország és 4 nemzetközi szervezet képviselői vettek részt. A szakértők, akik között egyaránt megtalálhatók voltak az “átmeneti”, illetve a fejlett, stabil piacgazdasággal rendelkező országok képviselői, a rendezvényen tapasztalatot cseréltek az egyes országokban a hatékony innovációs környezet kialakítása érdekében tett intézkedésekről. Megvitatták továbbá a szellemi tulajdon védelmével kapcsolatos jogi és adminisztratív szabályozással, a technológia transzferrel, valamint az innováció- és technológia-orientált kis- és középvállalkozások nemzetközi együttműködésének aktivizálásával kapcsolatos kérdéseket is.

A “nyugati” szervezeteken kívül Oroszország komoly figyelmet fordít az ázsiai és a csendes-óceáni régió nemzetközi szervezeteivel, így például az ASEAN-nal folytatandó együttműködés fokozására, főleg a high-tech, valamint a tudományigényes termékek és szolgáltatások fejlesztése és közös értékesítése terén.

A multilaterális együttműködések között említendő még meg az Egyesült Államok, az Európai Unió, Japán és az Orosz Föderáció által 1992-ben létrehozott Nemzetközi Tudományos és Technológiai Központ tevékenysége is. A központ fő feladata, hogy támogassa a volt Szovjetunió korábban hadiipari kutatásokkal foglalkozó kutatóinak átállását a békés célú kutatásokra, elsősorban az alkalmazott kutatások és technológiai fejlesztések terén. Az alapítás óta több mint 650 projektet finanszíroztak 187 millió dollár értékben, melyekben a volt Szovjetunió 300 intézete és 24 ezer kutatója vett részt. A központ nemrég bekapcsolódott a NATO-Oroszország TÉT együttműködésbe is, illetve legutóbb létrehozta egy, a Független Államok Közösségének tudományos és technológiai eredményeit bemutató adatbázist

A központ még 2001 nyarán javasolta az érdekelteknek, hogy közös erőfeszítéssel hozzanak létre egy közös WEB portált, amely elősegíthetné az oroszországi és a FÁK-béli tudósok által létrehozott kutatási és fejlesztési eredményeknek a világpiacra történő eljuttatását. A közös adatbázis létrehozásához a központ nemcsak a saját, hatalmas adatbázisával járult hozzá, hanem jelentős részt vállalt a projekt finanszírozásából is. A projekt megvalósításával kapcsolatos megállapodást kezdetben négy szervezet írta alá, az Eurázsiai Fizikai Társaság, az OF Atomenergetikai Minisztériumának High-tech Központja, az Állami Konverziós Alap Inkonzervatív vállalata, valamint a "Tudományos projektek és Internet technológiák" nevű vállalkozás. Később csatlakozott többek között a Belorusz Tudományos Akadémia és az Informnauka nevű tudományos hírügynökség is.

3./ Magyarország és Oroszország közötti tudományos és technológiai együttműködés

3.1. Magyarország és Oroszország közötti együttműködés a multilaterális és regionális szervezetekben, programokban

Multilaterális együttműködésben történő közös magyar-orosz részvételről elég kevés az információ. Az európai uniós multilaterális programokban történő közös magyar-orosz részvételről egyelőre nem lehet beszámolni, mivel az itteni intézményeknek sokszor még az azokban résztvevő orosz kutatókról sincs tudomásuk. A kutatókkal és az ágazat irányítóival folytatott konzultációk viszont azt mutatják, hogy erre lenne igény. Az otthonról kapott információ alapján folyamatosan tájékoztattuk az érdekelteket Magyarország belépéséről az INTAS programba. Mint ismeretes, az EU mintegy 30 millió eurót fordít a jelenlegi programok támogatására.

Egy olyan multilaterális szervezetről van tudomásunk TÉT területén, melynek munkájában Magyarország és Oroszország egyaránt részt vett, ez a moszkvai székhelyű, ENSZ által bejegyzett nemzetközi szervezetként működő Nemzetközi Műszaki Tudományos Információs Központ (MCNTI). Az egykor a KGST informatikai támogatására létrehozott nemzetközi szervezet nemcsak túlélte a KGST felbomlását, hanem azóta is sikeresen működik és fejlődik, immár a piacgazdaság feltételeinek megfelelően. Igaz, azóta valamelyest változott a központ tevékenységi köre, elsősorban a technológia-transzfert elősegítő információk áramlását kívánják biztosítani. Hangsúlyt kívánnak helyezni továbbá a kis- és középvállalkozások ilyen jellegű információval történő

ellátására is. A volt KGST tagországokon kívül a szervezetnek tagjai a volt Szovjetunió egyes utódállamai, köztük Észtország és Lettország, illetve néhány ázsiai ország is. India nemrég lett a központ tagja, de Kína és néhány csendes-óceáni ország is fontolgatja a belépést. A központ önállóan is és tagországai, illetve társult tagjai révén is részt vesz nemzetközi kooperációban, így például az ESPIRIT/EIS és az EUROMECUM nevű EU programokban is. Európán kívül a központ elsősorban az ASEAN országokkal kívánja kapcsolatait erősíteni, ezzel is elősegítve az eurázsiai együttműködést kihasználva azt a helyzeti előnyt, hogy négy NATO ország is tagja a központnak, a központ aktívan bekapcsolódott a NATO-Oroszország Tét együttműködésbe is, mint azt a már említett NATO szeminárium is jól jelzi. Magyarországot a központban az elmúlt időszakban az OMIKK képviselte, de az OMIKK átszervezése óta a magyar részvétel akadozik.

Említésre méltó még a dubnai Egyesített Nukleáris Kutató Intézet keretén belül folyó együttműködés. Igaz, Magyarország kilépett a nemzetközi szervezetnek számító Intézet tagjai közül, de a magyar kutatók szerződéses alapon továbbra is részt vesznek az őket érdeklő programokban.

3.2. A kétoldalú tudományos és technológiai kapcsolatok alakulása

A két ország közötti Tét kapcsolatokat az 1993-ban aláírt kétoldalú kormányközi Tudományos és Technológiai Egyezmény szabályozza, melynek alapján került sor a magyar-országi Tét együttműködési vegyes bizottság létrehozására. Az együttműködés egészen 2002 júliusáig az 1998-ban a vegyes bizottság Moszkvában megrendezett harmadik ülésén elfogadott munkaterv alapján folyt, melyben eredetileg 20 projekt szerepelt, de az orosz partner csak 8 projekt anyagi támogatását vállalta. Sajnos csak később a projektvezetők éves beszámolójából derült ki, hogy végül is az orosz fél valójában csak 5 projektnek folyósított támogatást, igaz néhány, anyagi támogatásban nem részesülő projektben is folyt a közös munka.

A kétoldalú együttműködés koordinációját nehezítette, hogy az elmúlt években mindkét illetékes minisztériumnál több átszervezés is történt. Így az eredetileg 2000 nyarára tervezett negyedik vegyes bizottsági ülést többször is el kellett halasztani. A harmadik vegyes bizottsági ülés után először csak 2000. november 1-3. között került sor találkozóra a két illetékes minisztérium képviselői között Moszkvában, ahol szakértői szinten egyeztették a kétoldalú együttműködéssel kapcsolatos további feladatokat. Megállapodás született arról, hogy a két fél megvizsgálja az 1998-ban elfogadott projektek meghosszabbításának lehetőségét, és egyidejűleg begyűjtik az új kétoldalú együttműködési projektjavaslatokat. Az új projektek elfogadása érdekében a kétoldalú Tét együttműködési vegyes bizottság negyedik ülését 2001 nyarán kívánták megtartani, de ez az ülés akkor elmaradt.

2002 januárjában az Oktatási Minisztérium oktatási ügyekben Moszkvában tárgyaló delegációja rövid konzultációt folytatott Tét ügyekben is az Ipari, Tudományos és Technológiai Minisztériumban. A találkozón a Felek áttekintették a kétoldalú tudományos és technológiai együttműködés aktuális helyzetét, és kölcsönösen tájékoztatták egymást az elfogadásra javasolt új projektjavaslatokról. A kétoldalú Tét együttműködési vegyes bizottság esedékes ülésével kapcsolatban megállapodtak annak mielőbbi megtartásában.

Hosszas egyeztetés és többszöri halasztás után a vegyes bizottsági negyedik ülésre végül is ez év júliusában, Moszkvában került sor. Az ülésen a vegyes bizottság elvégezte az 1998-2000. évi magyar-orosz tudományos és technológiai együttműködési munkaterv megvalósításának értékelését. Ennek kapcsán a felek megállapodtak az együttműködés során kapott tudományos és innovációs eredmények gyakorlati megvalósításának támogatásában, az együttműködés továbbfejlesztése és kiszélesítése érdekében pedig egy budapesti kerekasztal-konferencia 2003. elején történő megtartásában.

Az ülésen a felek elfogadták a Magyar Köztársaság és az Orosz Föderáció közötti kétoldalú TÉT együttműködés 2002-2004. évi munkatervét. A munkaterv 13, mindkét fél által támogatott, illetve további három, egyelőre csak az orosz fél által támogatott közös projektet tartalmaz. A magyar fél ígéretet tett arra, hogy megvizsgálja ez utóbbi három projekt magyar részről történő támogatásának lehetőségét, és az ezzel kapcsolatos álláspontját a lehető legrövidebb határidőn belül közli az orosz féllel. A munkaterv elfogadásával együtt a felek rögzítették annak megvalósítási feltételeit is.

A felek megállapodtak abban, hogy a maguk részéről támogatják azt a kezdeményezést, mely szerint az Orosz Föderációnak a Magyar Köztársasággal szemben fennálló államadóság törlesztése fejében tudományos műszerek és berendezések szállítására, illetve tudományos szolgáltatások nyújtására is sor kerülhessen.

A vegyes bizottság következő ülésére várhatóan 2003. első félévében - lehetőleg az említett kerekasztal-megbeszéléssel egy időben - Budapesten kerül sor.

A kormányközi együttműködés keretében megvalósuló projektek száma egyáltalán nem tükrözi hiven a kétoldalú kapcsolatok jelentőségét és főleg az ilyen kapcsolatok iránti igényt, ami ennél jóval nagyobb. Ezt jól bizonyítja a Magyar Tudományos Akadémia és oroszországi partnerei - a Tudományos Akadémia, az Orvostudományi Akadémia és a Mezőgazdasági Tudományok Akadémiája között folyó együttműködés, ahol több mint 60 témában folyik közös kutatás. Az MTA mindhárom partnerével 2001 októberében Moszkvában írt alá kiegészítő jegyzőkönyvet a már meglévő együttműködési megállapodásokhoz.

A TÉT együttműködéssel kapcsolatban megemlítenő még, hogy az elmúlt két évben a magyar-orosz Gazdasági Kereskedelmi Kormányközi Együttműködési Bizottság orosz tagozatának elnöki funkcióit előbb Alekszandr Dondukov, majd Ilja Klebanov ipari, tudományos és technológiai miniszterek látták el. Dondukov úr e minőségében járt is Magyarországon, de akkor a TÉT együttműködés problémáit nem vitatták meg.

3.3. Az oktatási együttműködés jelenlegi helyzete

Az együttműködés alapvető problémája, hogy a két ország közötti oktatási együttműködés és csere még mindig a két oktatási minisztérium által az 1995/96. és 1996/97-es tanévekre aláírt jegyzőkönyv alapján történik, ugyanis azóta húzódik az újabb jegyzőkönyv aláírása.

2002. január 21-23. között a két oktatási minisztérium között fősztályvezetői szintű szakértői találkozóra került sor Moszkvában, ahol megvitatták és elfogadták a két minisztérium között aláírandó 2002-2005. évi együttműködési jegyzőkönyv tervezetét. A legutóbbi jegyzőkönyvhöz képest növekedett az együttműködési területek száma, így bekerültek a jegyzőkönyvbe a Magyar Köztársaság által az oroszországi finnugor népeknek biztosított ösztöndíjak és a magyarországi középiskolai orosz nyelv tanárok továbbképzése. Ugyanakkor kétoldalú egyetértés alapján, több helyen csökkent az egyes képzési formákban egymásnak biztosítandó keretszám.

A felek megvitatták a kétoldalú együttműködés új pénzügyi és szervezési feltételeit is, melyet a jegyzőkönyv melléklete fog tartalmazni. Ennek a mellékletnek a tervezetét a magyar fél 2002 márciusában adta át az orosz félnek. Jelenleg a jegyzőkönyv-tervezet oroszországi belső kormányközi egyeztetése folyik. Az orosz fél ígéretet tett arra, hogy az egyeztetést még a nyáron befejezik, és a jegyzőkönyv még az új tanév megkezdése előtt aláírható lesz.

Az új jegyzőkönyv egyeztetése során is felmerült az Oroszországban tanuló magyar diákok egyik legnagyobb problémája, mely szerint az orosz fél a jegyzőkönyvben vállalt kötelezettség ellenére továbbra sem tudja az Oroszországba érkező diákok és oktatók ingyenes egészségügyi ellátását biztosítani, ugyanis az ezzel kapcsolatos oroszországi jogszabályok kidolgozása folyamatban van. Ennek megoldásáig az ide érkező diákok orvosi ellátásának anyagi fedezete nem megoldott. Véleményem szerint ezt a kérdést a MÖB-nek ideiglenes jelleggel sürgősen rendeznie kellene.

Magyarországon megoldandó probléma az oroszországi kormány ösztöndíjak ügye: Az elmúlt években az említett jegyzőkönyv keretein kívül az orosz kormány rendszeresen felajánlott évi 5 ösztöndíjat magyarországi diákok számára. Sajnos ez a lehetőség megfelelő propaganda hiányában ez idáig rendszeresen kihasználatlanul maradt, így az orosz fél ezt a keretet a 2002/2003-as tanévben már 4-re csökkentette, de sajnos most sem érkezett jelentkezés, pedig a nagykövetség információi szerint erre lenne igény.

Az oktatási együttműködés keretében az alábbi főbb konkrét feladatokat ellátása hárul a Tét attaséra:

- Az Oroszországban dolgozó magyar állampolgárok középiskolát végzett gyermekeinek felsőfokú beiskolázása, az ehhez szükséges felvételi vizsgák megszervezése és vizsgaelnöki feladatok ellátása, illetve a vizsga eredményei alapján eljárás az Oktatási Minisztériumban és az érdekelt felsőoktatási intézményeknél. A szülők végleges hazatérése után itt maradó diákok részére a magyar Oktatási Minisztériumtól kapott havi ösztöndíj kifizetése.

- Az oroszországi orosz nyelvi részképzésre érkező egyetemi hallgatók - évente mintegy 300-350 fő - fogadásának megszervezése, az ittlétük alatt folyamatos kapcsolattartás a képzést végző Puskin Intézettel, közreműködés az egyedi oktatási, egészségügyi, magatartási stb. problémák rendezésében.
- Az Oroszországban tanuló magyar posztgraduális hallgatók fogadásának megszervezése, részükre a havi ösztöndíj kifizetése. Az elmúlt tanévben szervezési és adminisztratív problémák miatt nem érkeztek új hallgatók.
- A jegyzőkönyv keretében oroszországi tanulmányúton, vagy továbbképzésen résztvevő magyar, illetve a hasonló célból Magyarországra utazó oroszországi oktatók és kutatók fogadásának szervezése a minisztériumokon keresztül.
- A jegyzőkönyv, illetve a köztársasági elnök által az oroszországi finn-ugor népek számára biztosított ösztöndíj keretében magyarországi egyetemi képzésben résztvevő oroszországi diákok magyarországi fogadásának előkészítése.
- Folyamatos tájékoztatás - telefonon és írásban - a magyarországi önköltséges oktatási lehetőségekkel kapcsolatban.
- Az ösztöndíjfizetéssel kapcsolatban megjegyzendő, hogy mintegy 50 ezer dolláros összeget kell az attasénak kezelnie, melynek őrzése, elszámolása nem teljesen rendezett.

3.4. Észrevételek, javaslatok az Oroszországgal fennálló tudományos és technológiai kapcsolataink fejlesztésére és javítására

Az elmúlt évben a TÉT kapcsolatok állami koordinációja terén a kétoldalú kapcsolatok élénkülése figyelhető meg. A jó kapcsolatok fenntartása érdekében továbbra is szükség van a két minisztérium illetékeseinek rendszeres találkozására. Ez főleg a döntéshozói szint kapcsolatára érvényes, de végrehajtói szinten is sokszor csak a személyes találkozó mozdítja elő az ügyintézés, még olyan esetekben is, amelyekben más viszonylatokban egy e-mail is elegendő lenne. Ezért mindenképpen szükséges, hogy a TÉT együttműködési vegyes bizottság titkárai legalább évente egyszer találkozzanak. Feltétlen szükséges van a jövő évben esedékes következő vegyes bizottsági ülés időben történő megrendezésére.

Az esetleges közös "európai" és NATO projektek létrehozása érdekében célszerű lenne különböző **kétoldalú szakmai bemutatók, workshopok** rendezése, ami lehetőséget adna a már meglévő együttműködési kapcsolatokon kívüli új kapcsolatok létrehozására is. Igaz, hogy ilyen javaslatok eddig is szerepeltek a vegyes bizottsági jegyzőkönyvben, de ezek elmaradásának egyik okaként az is szerepet játszott, hogy megrendezésük esetén az oroszországi szakemberek moszkvai utazását és elhelyezését is meg kellett volna oldania az orosz partnernek. A jövőben, abban az időpontban lenne célszerű egy ilyen jellegű rendezvényt megszervezni, amikor Moszkvában egyébként is zajlik egy hasonló témakörű

kiállítás vagy más tudományos rendezvény, és így a lehetséges partnerek Moszkvában tartózkodnak.

Továbbra sem veszítette el aktualitását a már többször javasolt tudománypolitikai workshop megszervezése, és érdemes lenne megvizsgálni a már több országban sikeresen megrendezett "**Magyar Tudományos Nap**" oroszországi megrendezésének lehetőségét is. Az említett rendezvények megszervezésében partner lehet a moszkvai Magyar Kulturális és Tudományos Információs Központ.